

yi tamir veya inşa ettirdi. Dârülmahzen, dârüssultan, dârülhükm, beytümâl ve kışla gibi resmî binalar yaptırdı. Limanı ve surları onarıp yeni burçlar inşa ettirerek savunmayı güçlendirdi. Mevlây İsmâil, Mağrib iç limanlarına girmelerini yasakladığı yabancı ülke temsilcilerinin Tıtvân (Tetuan) yerine Tanca'da ikametini kararlaştırdı. Böylece şehir XVIII. yüzyılın başlarında Fas'ın diplomatik merkezi haline geldi. Ancak giderek taht iddialarının sığınağı olan, 1828'de İngiliz ablukasına mâruz kalan Tanca 1844'te Fransız donanması tarafından tahrip ve işgal edildi. Aynı yıl içinde tahliye edilen ve güçlü Avrupa ülkeleri arasında rekabet konusu olan şehir Kara Afrika pazarlarına açılan bir kapı durumundaydı. Vergi muafiyeti ve himaye hakkı başta olmak üzere yabancılara geniş imtiyazlar verildi. Mülk almalarına, bina yapmalarına ve okul açmalarına müsaade edildi.

1912'de anlaşmayla özel bir statü verilen Tanca, 1923'te büyük devletlerin temsil edildiği bir meclis tarafından yönetilen ülkelerarası bir bölge haline getirildi. II. Dünya Savaşı sırasında İspanya denetimine geçen şehir 1945'te tekrar ülkelerarası bölge ilan edildi. 1956'da Fas'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Fas'a bağlandı. 1962'den itibaren kralın yazlık ikametgâhi olarak kullanılan Tanca günümüzde ülkenin önemli ticarî, sınaî ve ilmî merkezlerinden biridir. İki üniversite (Amerikan Üniversitesi, Kuzey Afrika Üniversitesi) bulunan Tanca'da dokumacılık ve balıkçılık gelişmiştir. Aynı zamanda bir turizm şehridir; uzunluğu 2 kilometreyi bulan surlarının içindeki eski kesimleri görmeye gelen turistler için önemli bir merkezdir. 2004'te 629.800 olan nüfusu 2009 itibarıyla 700.000'i aşmış bulunmaktadır. Şehirde yetişen ve Tancî (günümüzde Tancâvî) nisbesini taşıyan meşhur kimselerin başında eski şehrin ortasında kabri bulunan ünlü seyyah İbn Battûta gelmektedir. 1996-1997 İbn Battûta yılı ilan edilmiş, İbn Battûta adına bir müze kurulmuştur (DİA, XIX, 363). 1953-1974 yılları arasında ülkemizin bazı üniversitelerinde İslâmî ilimler alanında dersler veren ve çok sayıda akademisyenin yetişmesine yardımcı olan Muhammed Tancî de Tanca asıllıdır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Abdülhakem, *Fütûhu Mısr* (Torrey), s. 199-205, 210, 217-218; Belâzürî, *Fütûh* (Rıdvân), s. 231-233; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 88-89; Ebû Bekir el-Mâlikî, *Riyâzû'n-nüfûs* (nşr. Beşîr el-Bekkûş – Muhammed el-Arûsî el-Matvî), Beyrut 1403/1983, I, 46-47; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), IV, 49; İbnü'l-Esir,

Tanca
Limanı'ndan
bir görünüş

el-Kâmil, IV, 105-106, 108-110, 539-540; V, 185, 191-194; İbn İzârî, *el-Beyânü'l-muğrib*, I, 26-53; Hasan el-Vezzân, *Vasfû İfrîkiyye*, I, 113-143, 313-315, 340, 344; Selâvî, *el-İstikşâ*, II, 30-33; Hüseyin Münis, *Fethu'l-Arab li'l-Mağrib*, Kahire 1366/1947, s. 210-230; Seyyid Abdülazîz Sâlim, *el-Mağribü'l-kebir*, Beyrut 1981, II, 230-240, 294, 300-305; Mûsâ Lekbâl, *el-Mağribü'l-İslâmî*, Cezayir 1981, s. 44-53; Abdülazîz es-Seâlibî, *Târîhu Şimâli İfrîkiyâ* (nşr. Ahmed b. Milâd – Muhammed İdrîs), Beyrut 1407/1987, s. 55-61; Nadir Özkuyumcu, *Fethinden Emevîlerin Sonuna Kadar Mısır ve Kuzey Afrika: 18-132/639-750* (doktora tezi, 1993), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, tür.yer.; Azîze M. Ali Bedr, *Tanca bevâbetü İfrîkiyâ*, Kahire 1996-97; Muhammed el-Kâdî, "Tanca cevheretü'l-bügâz", *et-Tesâmuh*, sy. 14, Masakat 1427/2006, s. 255-268; E. Lévi-Provençal, "Tanca", *IA*, XI, 702-705; Mohamed el-Mansour, "Tandja", *EP* (İng.), X, 183-185; A. Sait Aykut, "İbn Battûta", *DİA*, XIX, 363; Semîh Zâzâ, "Tanca", *el-Mevsû'atü'l-Arabiyye*, Dimaşk 2001, XII, 615-616.

NADİR ÖZKUYUMCU

TANCÎ, Muhammed

(محمد الطنجي)

Muhammed b. Muhammed
b. Tâvî et-Tancî
(1918-1974)

İlmî neşirleriyle tanınan
çok yönlü âlim.

Tıtvân ile Tanca arasında bir yerleşim merkezi olup adını bir kabileden alan Vadrâs'ta doğdu. Aile ismi olan İbn Tâvî terkindeki Tâvî kelimesinin mahallî söyleyişle Sâbit'ten geldiğini Tancî'nin bizzat kendisi ifade etmiştir (krş. Muhammed b. Şerîfe, s. 90-91). Tancî'nin babası ile dört amcası İspanyol sömürgecilerine karşı on iki yıl boyunca savaşmış, iki amcası şehid olmuş, babası bir ara kadılık görevine getirilmiş, daha sonra Tanca'ya gelmiş, ailenin bağlı bulunduğu Nâsriyye tarikatının mensubu olarak zâhidâne bir hayat sürmüş ve ilimle meşgul olmuştur. Muhammed et-Tancî ilk eğitimini babasından aldı, hıfzını tamamladı, temel ilimlere ait bazı

manzum metinleri ezberledi. Daha sonra amcazadesi Muhammed b. Tâvî et-Tıtvânî ile birlikte Karaviyyî ilim çevresinden faydalanmak için Fas'a gitti. Fas'ta Seyyid Abdülazîz İbnü'l-Hayyât, Tâyi b. Hâc, Seyyid Cevâd es-Sakâlî ve Seyyid Muhammed el-İlmî (el-Alemî) gibi âlimlerden ders aldı. Özellikle astronomi alanında zengin bilgi ve tecrübelerle sahip bulunan Muhammed el-İlmî'nin derslerine uzun zaman devam etti, ondan matematik ve astronomi öğrendi ve kitaplarının istinsah edilmesine yardım etti.

1936 yılında Fas'tan ayrılarak Tıtvân'a giden Muhammed et-Tancî burada iki yıl kadar öğretmenlik yaptı, ardından ilim tahsili için Kahire'ye gitti (1939), Kahire Üniversitesi (Câmiatü Fuâdi'l-evvel) Edebiyat Fakültesi'nin Tarih Bölümü'ne kaydoldu, fakat bir süre sonra Arap Dili Bölümü'ne geçti. 1943'te mezun olanlardan ilk beş kişi içinde yer aldı ve Kral Fârûk'tan ödül kazandı. Yüksek lisans çalışması olarak Ahmed Ermin kendisine İbn Haldûn'un *Mu'kaddime*'sinin ilmî neşirini önerdi. Böylece Muhammed et-Tancî eski eserlerin tahkik ve neşri dünyasına girdi ve bu faaliyet hayatının sonuna kadar ilmî çalışmalarının en önemli alanını teşkil etti. 1945'te Kahire'de pedagojik formasyon aldı. Kahire'de bulunduğu uzun yıllar boyunca eser tahkikiyle ilgili çalışmalara katıldı; bu şehirdeki yazmalar enstitüsünün kuruluşu, kataloglarının düzenlenmesi vb. hususlarda yardımcı oldu. Muhtemelen 1950 yılında el-Câmiatü'l-Arabiyye'nin teşkil ettiği yazma eserleri inceleme komisyonuna alınarak İstanbul'a gönderildi. Bu dönemden itibaren Tancî'nin önünde yeni ufuklar açıldı ve İslâm ilimleriyle ilgili birçok eseri tanıma fırsatı buldu (M. Gennûn el-Hasenî, s. 118-120). 1951'de İstanbul'da düzenlenen XXII. Milletlerarası Müsteşrikler Kongresi'ne katıldı; başta Hellmut Ritter ve Irak ulemâsından İzzet Hasan olmak üzere çeşitli ilim adamlarıyla tanıştı. 1953'

te Türkiye'ye davet edilen Tancî, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde İslâm Felsefesi Kürsüsü profesörlüğüne tayin edildi. Burada İslâm felsefesi derslerini okutmaya başladı; bir yıl sonra vefat eden Yusuf Ziya Yörükân'dan boşalan İslâm dini ve mezhepleri tarihi derslerini de üstlendi. On yıla yaklaşan bu görevi sırasında lisans öğrencilerinin yanı sıra lisans üstü öğrencileri de kendisinden yararlandı, bu fakültenin ilmî faaliyetlerine büyük katkılarda bulundu.

Ülkesindeki ilim adamları ve devlet ricâlinin daveti üzerine 1962 yılında Fas'a giden Muhammed et-Tancî, Rabat Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arap dili ve edebiyatı, Karaviyyîn Üniversitesi'nde İslâm felsefesi ve İslâm mezhepleri tarihi derslerini okuttu. Ayrıca Telif Tercüme ve Neşriyat İşleri genel müdürlüğü görevini yürüttü. Ancak Ankara'dan kütüphanesi ve ailesiyle birlikte taşındığı Rabat'tan 1965'te yeniden Türkiye'ye döndü ve İstanbul'a yerleşti. Bu âcil dönüşün sebebi olarak Rabat'ta doğan kızının hastalanıp yanlış tedavi yüzünden ölmesi ve ailenin bundan rahatsızlık duyması gösterilir (Muhammed b. Şerîfe, s. 71-72). Fakat kendi değerlendirmesinden anlaşılacağı üzere Tancî Türkiye'de edindiği ilmî çevreyi ülkesinde bulamamış, ayrıca ülkesinin siyasal ve sosyal ortamını beğenmemiş, mezarının Türkiye'de olmasını arzu etmiştir (Çağatay, XX [1975], s. XXXV). Vefatından sonra ülkesindeki arkadaşlarının kaleme aldığı hâtıra yazılarında görüldüğü gibi onun Rabat'ta rahat etmesi için her türlü malî imkânların sağlanması yolunda kral tarafından tâlimat verildiği halde alt kademedeki görevliler gereken ilgiyi göstermemiştir. Yine kralın emriyle memleketine dönüş ricasında bulunan ve sadece devlet adamlarına gönderilen resmî bir mektup 1971'de yazıldığı halde kendisine gönderilmeyip arşivde muhafaza edilmiştir (Abdülvehhâb b. Mansûr, s. 26-27, 32-33). Muhammed et-Tancî, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde kelâm, tevhid, İslâm mezhepleri tarihi ve belâgat-ı Kur'âniyye dersleri verdi; kelâm, tefsir, hadis ve fıkıh dallarında enstitüye alınan asistanların yetişmesi ve tezlerini hazırlamaları konusunda büyük yardımları oldu. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde Arap dili ve edebiyatı derslerini okuttu. 1970-1971 öğretim yılında İslâm Dini ve Mezhepleri Tarihi Kürsüsü profesörlüğüne tayin edilerek Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ne döndü, 1973'te Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlığına alındı. 1974-1975 ders

yılında Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde Arap dili ve edebiyatı derslerini de okutmaya başladı. 29 Aralık 1974 tarihinde geçirdiği bir kalp krizi sonunda İstanbul'da vefat ederek Zincirlikuyu Mezarlığı'na defnedildi. Muhammed et-Tancî 1955'te Mükrimin Halil Yınanç'ın öğrencilerinden Necla Sayın'la evlendi. İlk kızı olan Emel (Kefeli) halen Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde görev yapmakta ve Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü müdürlüğünü de yürütmektedir. Onun hayatı boyunca edindiği, risâleler mecmuası bakımından zengin, bazı yazma ve nâdir bulunan basma eserlerden oluşan yaklaşık 3000 ciltlik kütüphanesi ölümünden sonra Türk Tarih Kurumu'na intikal ettirilmiştir; ancak intikali ve kayda geçirilmesi sırasında bazı kitapların kaybolduğu belirtilmektedir.

Muhammed et-Tancî'nin ilmî şahsiyetinin belirgin özelliklerinden biri onun çok yönlü bir âlim olması, diğeri de metin tahkinde çok titiz davranması ve bu faaliyetin alt yapısını oluşturan Arapça'ya tam anlamıyla nüfuz etmesidir. Tancî'nin, çoğu ilmî neşir biçiminde olan çalışmalarına yazdığı sunuş bölümleri, zengin dipnotları ve hataları düzeltilmiş sağlam metinler bu tesbiti doğrular niteliktedir. Tancî'nin öğrenim hayatından sonra otuz yıl kadar devam eden ömrü boyunca Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi ve İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü'nde yetişmekte olan asistan ve genç ilim adamlarının hemen hemen tamamı kendisinden yararlanmış, bunlar özellikle enstitülerin soraları fakülteye dönüşmesi sürecinde bu sayede akademik görevlerin üstesinden gelebilmiştir. Aralarında bazı şarkiyatçıların da bulunduğu âlimler tarafından takdir edilen Tancî'nin ilmî neşirini gerçekleştirdiği *Cezvetü'l-muktebis* adlı eseri için bir takdim yazısı kaleme alan Zâhid Kevserî onun Doğu ve Batı kültürünü şahsında topladığını ve büyük övgülere hak kazandığını söyler. Abdülaziz el-Ehvânî, Emced et-Tarablusî, Ahmed Seyyid Sakr, Fuâd Seyyid, Abdurrahman Bedevî, İhsan Abbas ve Şükrî Faysal gibi âlimler de kendisini övgüyle anmış; Louis Massignon ve Franz Rosenthal Tancî'yi takdir etmiş (Muhammed b. Şerîfe, s. 95-96), Hellmut Ritter onun için "Mağrib ülkesinden büyük bir âlim" nitelemesi yapmıştır (İzzet Hasan, s. 40). Kadîm ilimler tarihiyle ilgilenen Batılı ilim adamlarının matematik ve astronomi metinlerinden anlayamadıkları yerleri zaman zaman kendisine gelip sor-

Muhammed et-Tancî

duklarına bu maddenin yazarı şahit olmuştur. Muhammed Tancî'nin dostları, arkadaşları ve öğrencileri kendisinden son derece nazik, gösterişten uzak, mütevazı bir insan olarak söz eder. Onun vefatı münasebetiyle yayımlanan eserde (*el-Kitâbü't-Tezkârî*) bu özelliğine vurgu yapılmıştır. İhsan Abbas, "Muhammed et-Tancî sığındığım sağlam bir rükün, bilgisine ve insanlığına güvendiğim bir şahsiyetti"; "Sen olmadığın için İstanbul'a gelmeye güç bulamıyorum" demiştir. Muhammed b. Şerîfe de nezakette, tevazuda, sabırlı ve yumuşak huylu oluşta, dünyaya değer vermeyişte, geniş mütalaa ve sağlam bilgiye sahip oluşta Tancî gibi birini görmediğini belirtmiştir.

Eserleri. Muhammed et-Tancî'nin üzerinde en çok çalıştığı İbnü'n-Nedîm'in *el-Fihrist'i* ile İbn Haldûn'un *Muqaddime'si* tamamlanamadıkları için yayımlanamamıştır. Kendisi her iki eserin şimdiye kadar yapılan neşirlerinin eksik ve yanlış olduğunu söylüyordu. Bu kitaplarla ilgili malzeme son görev yeri olan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ndeki odasında gerekirken vefatından sonra bulunamamıştır. **İlmî Neşirleri.** 1. İbn Haldûn, *et-Ta'rif bi'bnî Haldûn mü'ellifi'l-kitâb ve rihletühû garben ve şarhen*. İbn Haldûn'un *Kitâbü'l-İber* adlı eserinin kendi hayatını anlattığı son cildir (Kahire 1370/1951). 2. Muhammed b. Fütûh el-Humeydî, *Cezvetü'l-muktebis fî zikri vülâti'l-Endelüs*. Endülüs'ün fethinden (92/711) 450 (1058) yılına kadar gelen siyasal ve kültürel tarihi inceleyen bir eserdir (Kahire 1372/1952). Eserde bugün nüshası bulunmayan İbn Şüheyde'ye ait *Hânûtü 'Atâr*'dan bazı nakiller yapılmaktadır (bk. M. Saîd Muhammed, s. 56-57). 3. İbn Haldûn, *Şifâ'ü's-sâ'il li-tehzîbi'l-mesâ'il*. İlâhî feyze, ilham ve mârifete ulaşmak için kitap okuma veya bir şeyhe bağlanma yöntemlerinden hangisinin tercih edilmesinin gerektiğine dair bir soruya verilen cevabı

iermektedir. Eserde ayrıca İslâm dünyasındaki tasavvuf hareketlerine bakışlar yapılmaktadır (İstanbul 1958). *Şifâ'ü's-sâ'ilî* Süleyman Uludağ Türkçe'ye çevirmiştir (*Tasavvufun Mahiyeti*, İstanbul 1977). Muhammed et-Tancî'nin 100 sayfalık girişinde İslâm'da tasavvuf hareketinin ortaya çıkışı ve gelişmesine ayrılan kırk sayfalık bölüme (s. L-LXXXVII) *Fi't-Taşavvufi'l-İslâmî* adıyla ayrı basımı yapılmış ve Türkçe'ye çevrilmiştir (Bekir Topaloğlu, *İslâm Tasavvufu Üzerine*, İstanbul 2002). 4. *Erba'üne hadîşen fi'şünâ'i'l-ma'rûf* (*beyne'l-müslimîne ve kazâ'i' hâvâcîhim*). Abdülazîm el-Münzirî'nin eserine Muhammed b. İbrâhîm es-Sülemî'nin yazdığı şerhin telhisidir (Rabat 1962, 1985). 5. *Bîrûnî, Tahdîdü nihâyâti'l-emâkin li-taşhîhi mesâfâti'l-mesâkin*. Enlem-boylam hesaplamaları, şehirler arası mesafeleri belirleme ve kible yönünü bulma usulleri gibi konuların ele alındığı bir eserdir (Ankara 1962). 6. *Fuzûlî, Ma'tla'u'l-i'tikâd fi ma'rifeti'l-mebde' ve'l-me'âd*. Temel akaid ve kelâm konularına dair olup nâşir tesbit edilebilen, oldukça hatalı tek yazma nüshasına dayanmış, metni tashih edip açıklamalarının kaynaklarını göstermiş ve baş tarafına bir giriş yazmıştır. Eser M. Esat Coşan ve Kemal Işık'ın Türkçe tercümesiyle birlikte yayımlanmıştır (Ankara 1962). 7. *Kâdî İyâz, el-İ'lâm bi-hudûdi kavâ'idî'l-İslâm*. İslâm'ın beş şartının çocukların anlayabileceği seviyede bir dille anlatıldığı bu risâlede de nâşir baş tarafa otuz sayfalık bir takdim yazmış, burada İslâm'ın inanç esasları ile namaz, zekât, oruç ve hac ibadetlerinde hedeflenen mânevî yücelişe işaret etmiştir (Rabat 1384/1964). 8. *Ebû Hayyân et-Tevhîdî, Ahlâku'l-vezîreyn* (*Meşâlibü'l-vezîreyn*). Büveyhî vezirlerinden Ebû'l-Fazl İbnü'l-Amîd ile Sâhib b. Abbâd'ı hicvetmek amacıyla kaleme alınmıştır (Dimaşk 1965). 9. *Kâdî İyâz, Tertîbü'l-medârik ve takrîbü'l-mesâlik li-ma'rifeti a'lâmî mezhebi Mâlik*. Mâlikî mezhebine mensup âlimlere dair eserin birinci cüzüdür. Baş tarafındaki otuz sayfayı aşkın takdim yazısında Kâdî İyâz'ın hayatı ve ilmî şahsiyeti anlatılmıştır (Rabat 1383/1964, 1983; eserin diğer ciltleri başkaları tarafından neşredilmiştir). 10. *Divânü'l-Emîr Ebi'r-Rebi' Süleymân b. 'Abdillâh el-Muvaşşid* (Titvân, ts., Muhammed b. Abbas el-Kabbâc, Saîd A'râb ve Muhammed b. Tâvî et-Titvânî ile birlikte). 11. *Ebû Bekir ez-Zübeydî, Muhtaşarü'l-Ayn*. Halîl b. Ahmed'e ait eserin muhtasarının Allâl el-Fâsî ile birlikte gerçekleştirilen neşridir (Rabat, ts. |Mektebe-

tü'l-vahde); bk. Abdüssamed el-Aşşâb, s. 133-134). 12. *Ahmed b. Abdülvehhâb en-Nüveyrî, Nihâyetu'l-ereb fi fününi'l-edeb*. Bu ansiklopedik eserin 16. cüzünün yayımıdır (Kahire, ts.). Muhammed et-Tancî'nin ayrıca İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü öğrencileri için hazırladığı basılmamış ders notları bulunmaktadır: *Kelâm Dersleri, İslâm Mezhepleri Tarihi* (Bekir Topaloğlu Ktp., nr. 184); *Belâgat-ı Kur'âniyye* (Bekir Topaloğlu Ktp., nr. 1412, 1413).

Makaleleri: "Şehristânî" (*İA*, XI, 393-396); "Abû Mansûr el-Mâturîdî" (*ACİFD*, I-II [1955], s. 1-12); "Abbâd Oğlu İsmail'in *Kitâbü'l-İbâne 'an mezhebi ehli'l-'adl Kitabı*" (*a.g.e.*, III-IV [1955], s. 122-127); "Gazâlî'ye Göre Kur'an'ın Tefsiri" (*a.g.e.*, I-IV [1957], Arapça metin ve tercümesi, s. 1-18); "Kitâbü'l-Mükâşere 'inde'l-müzâkere". Ca'fer b. Muhammed b. Ca'fer et-Taylîsî'nin bazı şairlerin isimleri ve şairlerinden örnekler içeren eserinin ilmî neşridir (*ŞM*, I [1956], Arapça kısmı, s. 1-90 + IV); "et-Şarâ'ik ve'l-elhânü'l-mûsîkiyye fi İfrîkiyye ve'l-Endelüs" (*Mecelletü'l-Ebhâs*, XXI/2-4 [Beyrut 1968], s. 93-116); "Havle Kitâbi't-Te'âzî ve'l-merâşî li'l-Müberred" (*el-Mevrid*, III/4 [Bağdat 1394/1974], s. 311-313); "Beyrûnî'nin İbn-i Sînâ'ya Yöneltiği Bazı Sorular, İbn-i Sînâ'nın Cevapları ve Bu Sorulara Beyrûnî'nin İtirazları" (*Beyrûnî'ye Armağan*, Ankara 1974, Türkçe metin s. 23-26, Arapça metin s. 261-301). Muhammed et-Tancî'nin *İslâm Mecmuası* (sy. 1, 4, 5, 8 [1956]; sy. 11 [1957]), *Türk Yurdu* (sy. 2, 4 [1959]) ve *Hilâl Mecmuası*'nda (sy. 4, 5, [1959]) yayımlanan makaleleri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

İSAM Ktp. Arşivi, Muhammed Tancî Evrakı (M. T.), nr. K-144; Muhammed Tancî, "Muhammed b. Tâvî et-Tancî'nin Kısa Hal Tercümesi ve Çalışmaları", İSAM Dokümantasyon servisi, dosya nr. 190279; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), VI, 62; M. Saîd Muhammed, *İbn Şüheyd el-Endelüsi edîben ve nâkiden*, Sebha (Libya) 1988, s. 56-57; Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'el-lifin*, Beyrut 1414/1993, III, 178; *el-Kitâbü't-Tezkârî 'an fakidi'l-'ilm ve't-türâs Muhammed b. Tâvî et-Tancî* (nşr. Câmîatü Abdilmâlik es-Sa'dî-Menşûrâtü Medreseti'l-Melik Fehd el-Ulyâ li't-terceme-Tanca), Tanca 1418/1997, tür.yer.; Abdülvehhâb b. Mansûr, "Muhammed b. Tâvî et-Tancî: Meşrûfû risâletin ve zikriyyât mine'l-mâzî", *a.e.*, s. 25-36; İzzet Hasan, "Şu'betü li'l-'Allâme Muhammed b. Tâvî et-Tancî recülü'l-ilm ve'l-ahlâk", *a.e.*, s. 37-47; İhsan Abbas, "Muhammed b. Tâvî et-Tancî", *a.e.*, s. 55-57; Muhammed b. Şerîfe, "Şehâde", *a.e.*, s. 67-72; a.mlf., "İbn Tâvî ve't-türâşü'l-Haldûnî", *a.e.*, s. 89-97; M. Gennûn el-Hasenî, "el-'Allâme Muhammed b. Tâvî et-Tancî cevânib min hayâtil ve nemâzic

min resâ'ilih", *a.e.*, s. 117-130; Abdüssamed el-Aşşâb, "Tercemetü'l-üstâz Muhammed b. Tâvî et-Tancî", *a.e.*, s. 131-135; İbrâhîm Şebbûh – Hüsâm Abdüzzâhir, *Şevâmihu'l-mu'akkikin Muhammed b. Tâvî et-Tancî*, Kahire 1426/2005, tür.yer.; Neşet Çağatay, "Arkadaşım Muhammed Tancî", *ACİFD*, XX (1975), s. XXXIII-XXXVI.

BEKİR TOPALOĞLU

TÂNEVÎ

(bk. TEHÂNEVÎ).

TANIŞIK, İbrahim Hilmi

(1891-1967)

İstanbul Çeşmeleri adlı eseriyle tanınan araştırmacı yazar.

Bursa'da doğdu. Babası Ahmed Hamdi Bey, annesi Ayşe Hanım'dır. 1914'te İstanbul Dârümuallimîn İbtidâisi'nden mezun oldu. 1914-1915 yıllarında Balıkesir Dârümuallimîn Tatbikat Mektebi ve Bursa Müdâfaa-i Milliyye Hoca İlyas Vakf Mektebi muallimlikleri görevinde bulunduktan sonra 1916'da gönüllü öğretmen olarak Kırım'a gittiyse de 1917 Ekiminde gerçekleşen Bolşevik İhtilâli'nin ardından İstanbul'a döndü ve Fatih'te Hırkaşerif semtine yerleşti. İstanbul ve Bursa'ya dair ilk araştırmalarına 1918 yılından itibaren başladı. Özellikle Bursa ve İstanbul cami ve çeşmeleriyle ilgili bilgi, belge ve görsel malzeme toplamaya çalıştı. Ayrıca yabancı kaynaklardan faydalanabilmek için Fransızca'sını geliştirdi. 1919'da Ayşe İsmet Hanım'la evlendi. Bursa'da mahallî bir gazete çıkardı ve iki yıl boyunca neşriyatını devam ettirdi. Bursa'nın kurtuluş günlerinde Mudanya'da fotoğrafçı olarak görev yaptı. 31 Temmuz 1930'da Devlet Matbaası'nda hesap memurluğuna tayin edildi. İstanbul'un ve Bursa'nın kaybolmaya yüz tutan ecdat yâdigâr eserlerine karşı olan ilgisi gittikçe artıyordu. Hocası Eyüplü Hâfız Kemal Sun'un teklifi, Maarif Vekilliği Neşriyat Müdürü Faik Reşit Unat'ın ve yakın dostu Hasan Basri Çantay'ın teşvikiyle İstanbul çeşmeleri üzerinde çalışmaya başladı. Yaklaşık on beş yıl boyunca İstanbul'un her yanına dağılmış çeşmeleri teker teker araştırıp fotoğraflarını çekti, kitâbelerin tarih beyitlerini kaydetti ve iki ciltlik eserini meydana getirdi. Sur içi ve Eyüp bölgelerini içeren eserin ilk cildi *İstanbul Çeşmeleri-I, İstanbul Ciheti* ismiyle 1943, Beyoğlu (Galata), Üsküdar-Kadıköy ve Boğaziçi'nin her iki yakasını kapsayan diğer cildi *İstanbul Çeşmeleri-II, Beyoğlu ve Üs-*